

הי של ספינה

אוצרות הדף היומי

צבי סופר

ז:

"מאה ושלוש פרשיות אמר דוד ולא אמר הללוי-ה עד שראה במפלתן של רשעים"

האם מותר לומר שירה במפלתן של רשעים

ידועה קושיית המהרש"א בחידושי אגדות כאן, על דברי המדרש בילקוט שמעוני (משלי רמז תתק"ס) שהטעם שאין אומרים הלל בשביעי של פסח, מפני שאמר הקב"ה 'מעשה ידי טובעים בים ואתם אומרים שירה?' ואם כן לא ראוי לומר שירה במפלת הרשעים ואילו כאן בגמרא חזינן דדוד המלך אמר שירה דווקא במפלתן של רשעים.

ומצאתי למרן החיד"א בספרו ראש דוד שהסביר: "ובהכי ניחא לי אותה שאמרו פרק קמא דברכות (ט): דוד המלך ע"ה ראה במפלתן של רשעים ואמר שירה שנאמר: "יתמו חטאים מן הארץ ורשעים עוד אינם ברכי נפשי את ה'", ומקשים דהרי אמרו כי אמר ה' מעשה ידי טובעים בים וכו'. ולא קשיא מידי, דזהו דוקא בעידן רתחא שהם נדונים וכדדייק לומר באותה שעה וכו' ודייק לומר טובעים בים. אבל אחר שנתגלה הנס ונגמר הדין שרי לומר שירה, וגם דוד המלך ע"ה לא אמר שירה כשהם נופלים הרשעים רק אחר מפלתם. וזהו שנאמר "יתמו חטאים ורשעים עוד אינם" שכבר אינם בעולם ונעשה הדין בהם, אז "ברכי נפשי את ה'". ועוד יש לחלק באופנים אחרים אין כאן מקומו". וכ"כ בשו"ת חוות יאיר (סימן רכה). ובספר מרכבת המשנה על המכילתא (פרשת השירה פ"א אות ד').

ומרן רבינו זצ"ל בספרו מאור ישראל כתב לתרץ בשם ספר 'אהבת איתן', שאם הצדיק ראוי שיראה במפלת הרשעים, אזי "ישמח צדיק כי חזה נקם", אבל אם אינו ראוי, כמו שנאמר גבי לוט "אל תביט אחריו", אין לו לומר שירה. וע"ש.

י:

"הנהו בריוני דהוו בשכבותיה דרבי מאיר וכו' אלא בעי רחמי עלויהו דלהדרו בתשובה"

איך מועילה תפילה על חברו שישוב בתשובה

הקשה רבינו המהרש"א: "ויש לעיין בזה, דודאי באדם המבקש רחמים על עצמו להחזירו בתשובה ניחא דאע"ג דהכל בידי שמים חוץ מיראת שמים, הרי אמרו (מכות י) 'בדרך שאדם רוצה לילך מוליכין אותו', 'והרוצה לטהר מסייעין לו' (יומא לט:), וזה המבקש רחמים על עצמו להחזירו בתשובה הרי זה בכלל הרוצה לטהר, אבל לבקש רחמים על חברו להחזירו בתשובה קשה מה יועיל בקשתו, הא אמרינן (לקמן לג) 'הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים', ושאונו מתפללים והחזירו בתשובה שלימה, לא קשה כל כך כיון שהוא כולל את עצמו. ויש ליישב."

ביאור הדברים מצאנו בדברי החזון איש (נדפס בסוף ספר חזו"א או"ח מגליונות החומש) המבאר יסוד חשוב בעבודת האדם, והוא שאם ביטול הבחירה והחזרה בתשובה נגרם בגלל תפילת התחתונים, בין אם על ידי תפילת האדם עצמו ובין ע"י תפילת אחרים, הרי זה נחשב כמעשה ובחירת התחתונים, כי סוף סוף שורש העניין הוא בגלל תפילת בני אדם. הסבר זה הוא כתב על הפסוק בפרשת ואתחנן (ה, כו): "מי יתן והיה לבבם זה להם ליראה אותי ולשמור את כל מצותי כל הימים למען ייטב להם ולבניהם לעולם". ובפשטות משמע, שהקב"ה אמר למשה רבינו, שהלוואי היה אחד נותן שיהיה לבבות בני ישראל מלאים ביראת ה'.

ועל כך כתב החזו"א שהדבר מוסב על אחד מצדיקי הדור, שיקרב את לבבות בני ישראל להקב"ה, ושיעורר אותם ליראת ה', ומחדש בדבריו יסודות איתנים, וכלשונו: "המקום

ב"ה מניח את הבחירה ביד האדם, אבל האדם רשאי להכריח את רעהו לעבודתו יתברך, בין בכפיה ובין בפיתוי, ולא הוי ביטול הבחירה, כיון דהמעשה עושה בבחירה, וכל ישראל כאיש אחד, והיינו, 'מי יתן', שיהיה בין צדיקי הדור משתדלים לקרב לב כל העם לעבודתו יתברך, אבל המקום ב"ה אינו נותן בלבם את הקירוב, דאם כן לא יתייחס הדבר לברואיו, אמנם, אם יש מתפלל לפניו יתברך על הקירוב ותפלתו נשמעת, מתייחס הקירוב שעושה הקב"ה לברואיו, כיון שנעשה על ידי תפלת גברא". וע"ע שו"ת מעיל צדקה (סימן ז) מה שכתב בזה.

"משום דלא עסקת כפריה ורביה, אמר ליה משום דחזאי לי ברוח הקדש דנפקי מינאי בנין דלא מעלו"

מה בין חזקיהו לעמרם

הרמ"ע מפאנו בספרו 'גלגולי נשמות' (סימן נט) כתב: "חזקיהו הוא עמרם, ועמרם כשגזר פרעה "כל הבן הילוד וגו'" עמד וגירש, כי אמר מה אנו עושים וכו', וכן עשו כל בני דורו כי גדול הדור היה, ובאת מרים בתו ועשתה פשרה בינו לבין המקום, כמ"ש רבותינו ז"ל (סוטה יב), 'אבא גזירתך קשה משל פרעה, כי פרעה הרשע לא גזר אלא על הזכרים וספק מתקיימת ואתה צדיק וגזירתך מתקיימת, שנאמר "ותגזר אמר ויקם לך". ואז "וילך איש מבית לוי", שהלך בעצת בתו והחזיר גרושתו, וכן חזקיהו הבא עתה מניצוצו חשב מחשבת בכבשי דרחמנא, דחזי דנפקי מיניה בנין דלא מעלו, ובא ישעיה והראה לו בהדי כבשי דרחמנא למה לך, כנזכר בברכות פרק קמא (י), ע"פ וירח את ריח בגדיו אל תיקרי בגדיו אלא בוגדיו, כי אפילו הבוגדים עתידין ליתן ריח טוב ולתקן, כי לא ירח ממנו נדח."

ורבנו חיים ויטאל, ב'לקוטי תורה' (ישעיה לח, יז) כתב לבאר את הפסוק "הנה לשלום מר לי

אלא בזכות תינוקות של בית רבן, ועל מנת כן ניתנה לנו לקיים מה שנאמר "כי לא תשכח מפי זרעו", ואין זאת אלא בתלמודי תורה, שאם אין גדיים אין תיישים (ירושלמי פרק חלק ה"ב) ולא בבתי ספר חילוניים, שאין שם זכר לא לשבת ולא למועדים, לא לתורה ולא למצות. על כל אחד מאתנו להשפיע על קרוביו שכניו וידידיו להביא את בניהם ללמוד בתלמוד תורה. חז"ל אמרו (ברכות יד:): כל הקורא ק"ש בלא תפלין כאילו מעיד עדות שקר בעצמו (שבק"ש אומר וקשרתם לאות על ירך וכו', והוא בלי תפלין).

"אף מי שנותן את בניו בבתי ספר חילוניים, וקורא ק"ש, כאילו מעיד עדות שקר בעצמו, שאומר "ושנתם לבניך, ולמדתם אותם את בניכם", והוא אינו מלמדם תורה ודעת, כי בבתי ספר החילוניים הס להזכיר בשם ה', ויש בהם שלא יודעים אפילו פסוק שמע ישראל. מצוה רבה להוכיח בדרכי נועם את כל אלה אשר לא ידעו ולא יבינו, ונותנים את בניהם בבתי ספר חילוניים, (אשר אפילו המורים שלהם אינם יודעים את מאור התורה, ואת מצותיה, אשר יעשה אותם האדם וחי בהם). וכל העושה כן, עליו נאמר "מוכיח אדם אחרי חן ימצא ממחליק לשון". והוא בכלל מה שאמרו חז"ל כל המלמד בן עם הארץ תורה עליו נאמר אם תוציא יקר מזולל כפי תהיה (בבא מציעא פה.)."

הבאתי מה שכתוב בפסקי מהר"ם ריקאנטי סי' ט"ו והובא בים של שלמה פ' אלו טריפות סי' ט'.

ומרן רבינו זצ"ל בספרו מאור ישראל כתב: "וראיתי באור זרוע הגדול ח"א (הל' ק"ש סי' טו) שכתב, תימה על אלישע שנהנה והיה לו מאתיים זוז וכו' (ומי שיש לו מאתיים זוז אינו נוטל מן הצדקה. צ"ס), ושמה לא אסור אלא דרך צדקה, אבל דורון דרך כבוד אפילו לעשיר שרי. ומיהו מי שיודע השם הנכבד צריך שלא יהנה משל אחרים, כדאיתא בירושלמי יומא פ"ג ה"ז, וקשיא אלישע. ע"כ. הרי שקושיה זו נפתחה בגדולים הוא האור זרוע הנ"ל. והמהר"ם ריקאנטי שם תירץ גם קושיה זו לפי החילוק בין דרך צדקה ובין דרך דורון שהוא דרך כבוד. ע"ש. וכ"ה בספר שמע יעקב אלגאזי פרשת תצוה (דף קה ע"ב). ע"ש ודו"ק."

מר" וז"ל: "אמרו רבותינו זיכרונם לברכה, כי חזקיהו לא היה רוצה לישא אשה, מפני שצפה ברוח הקדש, שיצאו ממנו בנים רשעים, ואחר שהוכרח לישא אשה, מפני שליחות ישעיהו, שאמר לו "כי מת אתה ולא תחיה", הוצרך לקחת אשה. ועם כל זה יצאו ממנו ב' בנים, ושניהם רשעים, והם מנשה ורשבקה. וכשהיה מוליכם לבית המדרש על שני כתפיו, אמר רשבקה, יאי צואריה דאבא, להקריב עליו קרבן לע"ז, וחתטו בקרקע ומת. ומנשה אמר, יאי צואריה דאבא לצלות עליו דגים וקיימו. וזהו שאמר הכתוב, "הנה לשלום מר לי מר", רצונו לומר, אפילו כששיגר לי הקב"ה על ידי ישעיהו שלום, שאחיה מחולי זה, "מר לי מר", רצונו לומר מר לי בשורה הנזכרת, מפני נוטריקון של מ"ר, והם מ'נשה ר'בשקה, שאוליד בנים, ויהיו רשעים, ולא הייתה הבשורה בעוונותיי טובה לגמרי."

יד:

"אמר עולא כל הקורא קריאת שמע בלא תפלין כאילו מעיד עדות שקר בעצמו"

מי מעיד עדות שקר אף שמניח תפילין

כתב מרן רבינו זצ"ל בספר מאור ישראל - דרושים (עמ' רכג): "לא זכינו לקבלת התורה

י:

"הרוצה ליהנות יהנה כאלישע"

היודע שם המפורש האם מותר ליהנות מאחרים

הנה מי שבקי בשם המפורש, אסור לו ליהנות משל אחרים, כדאיתא בירושלמי (יומא פרק ג' הלכה ז). וטעמא שמא יבוא עמהם לידי קטטה ויקללם בשם המפורש וימותו. והנה מרן החיד"א בספרו פתח עיניים בסוגייתנו כתב: "ועתה כרגע נראה לי ספר זרע ברוך ח"ג על ברכות וראיתי (דף א' ע"ד) שכתב דאלישע לא ידע שם המפורש ולכן נהנה ע"ש. וליתא דודאי ידע. ואישתמיטתיה מה שכתבו מהרש"ל פרק אלו טריפות (סימן ט') ופסקי מהר"ם ריקאנטי (סימן טו) שכתבו בפשיטות דאלישע ידע וכן הוא ברור ופשוט אין בו ספק."

ואם כן לפי דעתם צריך ביאור כיצד אלישע נהנה מהשונמית למרות שהיה בקי בשם המפורש. ומצאתי להחיד"א גופיה בספרו ראש דוד (פרשת וירא) שכתב לתרץ: "וכתבנו בעניונתנו בספרי הקטן שער יוסף (דף צ"ג) דלא נאמר זה אלא לאדם בינוני אבל לגדולי הדור בחכמה ובראה לא חיישינן בהו שיבואו להרוג בני אדם בשם המפורש על לא דבר. אי נמי דגדולי הדור לפנים בישראל הדבר מפורסם דבלא שום פעולה יגזור אומר ויקם לו, ואם רוצה להעניש בני אדם עקימת שפתי הוא מעשה, וכדאשכחן בכמה דוכתי מספרים תהילות, 'נתן עיניו ועשאו גל של עצמות' וכיוצא בכגון זה אף שרגיל בשם מותר לו ליהנות כיון דבלאו הכי גדול כוחו, ועיין מה שכתבנו בעניונתנו בקונטרס אחורי תרעא ושם

לאסוקי שמעתתא

"כל הנותן שלום לחברו קודם שיתפלל כאילו עשאו במה" (יד).

אמירת שם שלום קודם התפילה

יש לדון במי שרוצה להעיר את חברו ששמו שלום, האם מותר לו קודם התפילה לעוררו בשמו ולהזכיר שם 'שלום'. וכתב מו"ר הראש"ל הגאון הגדול רבי יצחק יוסף בספרו ילקוט יוסף (תפילה א' סימן פט סעי' כא): "מותר להקיץ את חברו ששמו שלום ולקרוא לו בשמו, אף שהוא קודם התפלה. והיינו טעמא דמאחר שכוונתו לקרוא לחבירו ולא לברכו לשלום, אין בזה משום הזכרת שלום קודם התפלה. וראה בשו"ת שרגא המאיר חלק ד' (סי' עה).

"ודומה לזה דנו הפוסקים במי ששמו שלום, אם מותר לקוראו בשמו בבית המרחץ, שהרי אסור להזכיר דברי קדושה בבית המרחץ, ושמו של הקדוש ברוך הוא שלום. וכעת נדפס הספר הליכות עולם ח"א ושם (עמוד מג) הביא מה שכתב הבן איש חי (פר' ויצא אות טז) שיזהר בבית המרחץ שלא יזכיר שם אדם הנקרא שלום. וכתב, שזו מחלוקת האחרונים, שהב"ח אוסר והט"ז מתיר. וכתב מרן החיד"א בברכי יוסף (סי' פה סק"ט) שנראה לו שהעיקר כהט"ז. וכ"כ הפמ"ג (א"א סי' פה סק"ג) שצדק הט"ז שכתב שאדם ששמו שלום מותר לקרותו במרחץ. וכתב הגאון רבי זלמן בשלחן ערוך שלו שכן נוהגים. וכן פסק המשנ"ב (סי' פד סק"ז) ושכן המנהג. ועיקר. וראה עוד בזה בשו"ת משפטי עוזיאל (מהדורא תנינא חלק אורח חיים סי' ה')."